

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)
den 16 november 2000 *

I mål C-283/98 P,

Mo och Domsjö AB, Örnköldsvik, företrätt av A. Woodgate och M. Smith, solicitors, delgivningsadress: advokatbyrån Arendt et Medernach, 8—10, rue Mathias Hardt, Luxemburg,

klagande,

angående överklagande av dom meddelad den 14 maj 1998 av Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt (tredje avdelningen i utökad sammansättning) i mål T-352/94, Mo och Domsjö mot kommissionen (REG 1998, s. II-1989), i vilket det förs talan om upphävande av denna dom,

i vilket den andra parten är

Europeiska gemenskapernas kommission, företräd av R. Lyal, rättstjänsten, i egenskap av ombud, biträdd av J. Flynn, barrister, delgivningsadress: rättstjänsten, C. Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg, Luxemburg,

svarande i första instans,

* Rättegångsspråk: engelska.

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. La Pergola samt domarna M. Wathelet (referent), D.A.O. Edward, P. Jann och L. Sevón,

generaladvokat: J. Mischo,
justitiesekreterare: R. Grass,

med hänsyn till referentens rapport,

och efter att den 18 maj 2000 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

Mo och Domsjö AB har genom ansökan, som inkom till domstolens kansli den 24 juli 1998, med stöd av artikel 49 i EG-stadgan för domstolen överklagat den dom som förstainstansrätten meddelade den 14 maj 1998 i mål T-352/94, Mo och Domsjö mot kommissionen (REG 1998, s. II-1989, nedan kallad den överklagade domen), genom vilken förstainstansrätten delvis ogiltigförklarade kommissionens beslut 94/601/EG av den 13 juli 1994 om ett förfarande för tillämpning av artikel 85 i EG-fördraget (IV/C/33.833 — kartong) (EGT L 243, s. 1, nedan kallat beslutet) och ogillade talan i övrigt.

Bakgrund

- 2 Genom beslutet bötfälldes 19 tillverkare och leverantörer av kartong inom gemenskapen för att ha överträtt artikel 85.1 i EG-fördraget (nu artikel 81.1 EG).

- 3 Det framgår av den överklagade domen att detta beslut var en följd av de informella klagomål som år 1990 ingavs av British Printing Industries Federation (en branschorganisation som företräder majoriteten av tillverkarna av tryckta förpackningar i Förenade kungariket) och av Fédération française du cartonnage samt av de undersökningar som i april 1991, utan förvarning, genomfördes av kommissionens tjänstemän i enlighet med artikel 14.3 i rådets förordning nr 17 av den 6 februari 1962, Första förordningen om tillämpning av fördragets artiklar 85 och 86 (EGT 13, 1962, s. 204; svensk specialutgåva, område 8, volym 1, s. 8) vid ett flertal företag och branschorganisationer inom kartongbranschen.

- 4 De uppgifter som erhöles genom dessa undersökningar och genom begäran om upplysningar och handlingar föranledde kommissionen att dra slutsatsen att de berörda företagen från halvårsskiftet 1986 till i vart fall april 1991 (i flertalet fall) hade deltagit i en överträdelse av artikel 85.1 i fördraget. Kommissionen beslutade följaktligen att inleda ett förfarande för tillämpning av sistnämnda bestämmelse. Genom skrivelse av den 21 december 1992 sände kommissionen ett meddelande om anmärkningar till vart och ett av de berörda företagen. Samtliga dessa företag besvarade meddelandet skriftligen. Nio företag begärde att få yttra sig muntligen.

- 5 Efter det att förfarandet hade avslutats antog kommissionen beslutet, som innehåller följande bestämmelser:

”Artikel 1

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek De Eendracht NV (som är verksamt under namnet BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (tidigare Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (tidigare Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (tidigare Tampella Española SA) och Moritz J. Weig GmbH & Co KG har överträtt artikel 85.1 i fördraget genom att delta,

- vad beträffar Buchmann och Rena från omkring mars 1988 till i vart fall slutet av år 1990,

- vad beträffar Enso Española i vart fall från mars 1988 till i vart fall slutet av april 1991,

- vad beträffar Gruber & Weber från i vart fall år 1988 till slutet av år 1990,

- vad beträffar övriga fall från halvårsskiftet 1986 till i vart fall april år 1991,

i ett avtal och ett samordnat förfarande som inleddes vid halvårsskiftet 1986 och som innebar att kartongleverantörer inom Europeiska gemenskapen

- samlades regelbundet till hemliga och institutionaliserade möten i syfte att diskutera och enas om en gemensam konkurrensbegränsande branschplan,

- enades om regelbundna prishöjningar för varje produktkvalitet i de olika nationella valutorna,

- planlade och genomförde samtidiga och enhetliga prishöjningar inom hela Europeiska gemenskapen,

- enades om att bibehålla de största tillverkarnas marknadsandelar på konstanta nivåer, men med möjlighet till vissa ändringar,

- allt oftare från och med början av år 1990 vidtog samordnade åtgärder för att kontrollera tillförseln till den gemensamma marknaden i syfte att säkerställa genomförandet av de nämnda samordnade prishöjningarna,

- utbytte information om leveranser, priser, driftstopp, orderstock och kapacitetsutnyttjandegrad för att främja ovannämnda åtgärder.

Artikel 2

De i artikel 1 uppräknade företagen skall omedelbart upphöra med ovannämnda överträdelser om detta inte redan har skett. De skall i framtiden inom ramen för sin verksamhet inom kartongbranschen avhålla sig från avtal eller samordnade förfaranden som kan ha samma eller liknande syfte eller resultat, inklusive varje form av utbyte av information om företagens verksamhet

- a) genom vilket deltagarna informeras direkt eller indirekt om andra individuella tillverkares produktion, försäljning, orderstock, kapacitetsutnyttjandegrad, försäljningspriser, omkostnader eller marknadsföringsplaner, eller
- b) genom vilket ett gemensamt förhållningssätt till priser eller kontroll av produktionen inom branschen främjas, underlättas eller uppmuntras, även om inga individuella uppgifter lämnas, eller
- c) som gör det möjligt för de berörda företagen att fullgöra eller iaktta varje uttryckligt eller tyst avtal om pris eller marknadsuppdelning inom gemenskapen.

Varje system för utbyte av allmänna uppgifter till vilket de är anslutna, såsom Fides-systemet eller dess efterföljare, skall vara utformat på ett sådant sätt att det utesluter inte bara alla uppgifter som kan göra det möjligt att identifiera enskilda tillverkares agerande, utan även alla uppgifter om inkommande order och orderstock, förväntad utnyttjandegrad av produktionskapaciteterna (i båda fallen, även om det rör sig om sammanställda uppgifter) eller enskilda maskiners produktionskapacitet.

Varje system för informationsutbyte av detta slag skall inskränkas till insamling och tillhandahållande av produktions- och försäljningsstatistik i sammanställd form som inte skall kunna användas för att främja eller underlätta ett gemensamt branschagerande.

Företagen skall, utöver det tillåtna utbytet, även avhålla sig från varje form av informationsutbyte som är av betydelse för konkurrensen samt från möten eller kontakter i syfte att diskutera betydelsen av den information som har utbyttts eller branschens eller de enskilda tillverkarnas möjliga eller sannolika reaktion på denna information.

De nödvändiga ändringarna av varje eventuellt system för informationsutbyte skall vara genomförda inom tre månader från delgivningen av detta beslut.

Artikel 3

Nedanstående företag åläggs följande böter för de överträdelser som har konstaterats i artikel 1:

...

xii) Mo och Domsjö AB, böter på 22 750 000 ecu

...”

6 Av de faktiska omständigheterna i målet, såsom de återges i den överklagade domen, framgår vidare följande:

”13 Enligt beslutet begicks överträdelsen inom ramen för ett organ kallat 'Product Group Paperboard' (nedan kallat PG Paperboard) som var sammansatt av ett flertal grupper eller kommittéer.

14 Vid halvårsskiftet 1986 tillfördes 'Presidents Working Group' (nedan kallad PWG) till detta organ, i vilken företrädare på hög nivå från de största kartongleverantörerna i gemenskapen (omkring åtta företag) ingick.

15 PWG:s verksamhet bestod bland annat i diskussioner om och samordning av marknader, marknadsandelar, priser och kapacitet. I synnerhet fattades allmänna beslut om tidsplan för och nivån på de prishöjningar som tillverkarna skulle genomföra.

16 PWG rapporterade till 'President Conference' (nedan kallad PC), i vilken nästan samtliga verkställande direktörer för de berörda företagen (mer eller mindre regelbundet) deltog. PC sammanträdde två gånger per år under den aktuella perioden.

- 17 Vid slutet av år 1987 bildades 'Joint Marketing Committee' (nedan kallad JMC). Dess huvudsakliga uppgift var dels att besluta om och, i förekommande fall, hur prishöjningar skulle kunna genomföras, dels att ange hur de prisinitiativ som tagits av PWG skulle kunna genomföras i varje land och i förhållande till de viktigaste kunderna för att åstadkomma ett system med likvärdiga priser inom Europa.
- 18 Slutligen diskuterade den ekonomiska kommittén (nedan kallad COE) bland annat prisvariationerna på de nationella marknaderna och orderstocken samt rapporterade sina slutsatser till JMC eller, fram till slutet av år 1987, till Marketing Committee som var JMC:s föregångare. COE bestod av försäljningsdirektörer från flertalet av de berörda företagen och sammanträdde vid flera tillfällen varje år.
- 19 Det framgår vidare av beslutet att kommissionen ansåg att PG Paperboards verksamhet främjades av ett informationsutbyte som möjliggjordes genom förvaltningsbolaget Fides med säte i Zürich (Schweiz). Enligt beslutet lämnade flertalet av medlemmarna av PG Paperboard regelbundna rapporter till Fides om order, produktion, försäljning och kapacitetsutnyttjande. Dessa rapporter bearbetades inom ramen för Fides-systemet, och de sammanställda uppgifterna översändes till deltagarna.
- 20 I beslutet klargörs varför beslutet är riktat till sökanden, Mo och Domsjö AB (nedan kallat MoDo) (se punkt 151 och följande punkter i övervägandena). Det framgår att Thames Board Ltd (nedan kallat TBM), som tillverkar GC-kartong och innehar en kartongfabrik i Workington (Förenade kungariket), deltog i möten med PG Paperboards organ, inklusive mötena inom PWG, från halvårsskiftet 1986. Den 1 januari 1988 förvärvades TBM till 100 procent av AB Iggesunds Bruk (nedan kallat Iggesunds Bruk), ett intressebolag till MoDo, i vilket MoDo innehade 49,9 procent av röstetalet. TBM:s firmanamn ändrades därefter till Iggesund Paperboard (Workington) Ltd.

21 Fram till förvärvet av TBM tillverkade Iggesunds Bruk huvudsakligen SBS-kartong. Företaget tillverkade även i mindre utsträckning GC-kartong. MoDo övertog kontrollen av Iggesunds Bruk till 100 procent i början av år 1989 och gjorde det till en division inom koncernen, kallad Iggesund Paperboard AB (nedan kallad Iggesund Paperboard). Företrädare för denna division deltog i PWG:s och JMC:s möten. Tjänstemän och anställda från Workington deltog också i JMC:s möten.”

7 Sexton av de andra berörda arton företagen samt fyra finska företag, som var medlemmar av branschorganisationen Finnboard, och som i denna egenskap ansågs vara solidariskt ansvariga för betalningen av de böter som hade ålagts Finnboard, väckte också talan mot beslutet (mål T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94—T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, och T-354/94 samt de förenade målen T-339/94—T-342/94).

Den överklagade domen

8 Förstainstansrätten biföll yrkandet att beslutet skulle ogiltigförklaras med avseende på klaganden endast i fråga om artikel 2 första till och med fjärde styckena i beslutet, dock med undantag av följande avsnitt:

”De i artikel 1 uppräknade företagen skall omedelbart upphöra med ovan nämnda överträdelser om detta inte redan har skett. De skall i framtiden inom

ramen för sin verksamhet inom kartongbranschen avhålla sig från avtal eller samordnade förfaranden som kan ha samma eller liknande syfte eller resultat, inklusive varje form av utbyte av information om företagens verksamhet:

- a) genom vilket deltagarna informeras direkt eller indirekt om andra individuella tillverkares produktion, försäljning, orderstock, kapacitetsutnyttjandegrad, försäljningspriser, omkostnader eller marknadsföringsplaner.

Varje system för utbyte av allmänna uppgifter till vilket de är anslutna, såsom Fides-systemet eller dess efterföljare, skall vara utformat på ett sådant sätt att det utesluter alla uppgifter som kan göra det möjligt att identifiera enskilda tillverkares agerande.”

- 9 Förstainstansrätten ogillade talan i övrigt.
- 10 I övrigt åberopade klaganden vid förstainstansrätten åtta grunder med anledning av fastställelsen av böterna. Överklagandet rör just de domskäl i den överklagade domen där denna fråga behandlas. Mot bakgrund av de grunder som klaganden har åberopat till stöd för överklagandet återges nedan endast de avsnitt i den överklagade domen där förstainstansrätten bedömde anmärkningarna om att motiveringsskyldigheten hade åsidosatts i fråga om beräkningen av böterna, att kommissionen hade gjort en oriktig bedömning av rapporten från London Economics (nedan kallad LE-rapporten) och att bötesnivån var oproportionerlig.

Huruvida motiveringskyldigheten rörande beräkningen av böterna hade åsidosatts

11 Klaganden gjorde i huvudsak gällande att kommissionen inte hade redovisat beräkningsunderlaget för böterna i beslutet.

12 I detta avseende svarade förstainstansrätten följande:

”266 Enligt fast rättspraxis har skyldigheten att motivera ett individuellt beslut till syfte att göra det möjligt för gemenskapsdomstolarna att pröva beslutets lagenlighet och att ge den berörde de upplysningar som är nödvändiga för att denne skall kunna bedöma om beslutet är välgrundat eller om det eventuellt är behäftat med ett sådant fel att det är möjligt att ifrågasätta dess giltighet, med det tillägget att omfattningen av denna skyldighet beror på rättsaktens art och det sammanhang i vilket den har antagits (se bland annat domen i det ovannämnda målet Van Megen Sports mot kommissionen, punkt 51).

267 Omfattningen av skyldigheten att motivera ett beslut om att, som i föreliggande fall, ålägga ett flertal företag böter för en överträdelse av gemenskapens konkurrensregler, skall fastställas mot bakgrund av att bedömningen av hur allvarliga överträdelserna är skall göras med hänsyn till ett stort antal omständigheter, såsom i synnerhet de särskilda omständigheterna i målet, dess kontext och böternas avskräckande verkan, utan att det har fastställts någon tvingande eller uttömmande förteckning över de kriterier som absolut skall tas i beaktande (domstolens beslut av den 25 mars 1996 i mål C-137/95 P, SPO m.fl. mot kommissionen, REG 1996, s. I-1611, punkt 54).

268 Kommissionen förfogar vid fastställandet av varje bötesbelopp över ett utrymme för skönsmässig bedömning och den kan av denna anledning inte

anses skyldig att tillämpa en exakt matematisk formel (se med samma innebörd förstainstansrättens dom av den 6 april 1995 i mål T-150/89, Martinelli mot kommissionen, REG 1995, s. II-1165, punkt 59).

269 I beslutet framgår de kriterier som beaktades för att fastställa den allmänna bötesnivån och de individuella bötesbeloppen av punkt 168 respektive punkt 169 i övervägandena. Vad för övrigt avser individuella böter förklarar kommissionen i punkt 170 i övervägandena att de företag som deltog i PWG:s möten i princip ansågs som 'huvudmän' för överenskommelsen, medan övriga företag ansågs som 'ordinarie deltagare' i denna. Slutligen anser kommissionen i punkterna 171 och 172 i övervägandena att de bötesbelopp som Rena och Stora har ålagts skall reduceras väsentligt på grund av att de samarbetat aktivt med kommissionen, samt att åtta andra företag även kan erhålla en något mindre reduktion på grund av att de i sina svar på meddelandet om anmärkningar inte förnekade de huvudsakliga faktiska omständigheter på vilka kommissionen grundade sina anmärkningar.

270 I sina inlagor i målet vid förstainstansrätten samt i sitt svar på rättsens skriftliga fråga har kommissionen förklarat att böterna beräknades på grundval av omsättningen på gemenskapsmarknaden för kartong år 1990 för vart och ett av de företag som var mottagare av beslutet. Böter på en grundnivå om 9 procent eller 7,5 procent av den individuella årsomsättningen ålades således de företag som ansågs som 'huvudmän' för överenskommelsen respektive de övriga företagen. Slutligen tog kommissionen hänsyn till vissa företags eventuellt samarbetsvilliga inställning under förfarandet vid kommissionen. Två företag fick av detta skäl sina böter reducerade med två tredjedelar, medan andra företags böter reducerades med en tredjedel.

271 Det framgår för övrigt av en tabell som kommissionen har tillhandahållit, och som innehåller uppgifter om fastställandet av varje individuellt bötesbelopp, att även om dessa inte har fastställts genom en strikt

matematisk tillämpning av enbart ovannämnda sifferuppgifter har nämnda uppgifter emellertid systematiskt beaktats vid beräkningen av böterna.

272 I beslutet preciseras emellertid inte att böterna har beräknats på grundval av varje företags omsättning på gemenskapsmarknaden för kartong år 1990. I beslutet nämns inte heller de procentsatser på 9 procent respektive 7,5 procent som tillämpades för att beräkna de böter som ålades de företag som ansågs som 'huvudmän' respektive de företag som ansågs som 'ordinarie deltagare'. Procentsatserna för reduktionen av böterna för Rena och Stora respektive åtta andra företag anges inte heller.

273 Mot bakgrund av den detaljerade redogörelsen i beslutet för de faktiska omständigheter som tillskrivits vart och ett av de företag som var mottagare av beslutet finns det i föreliggande fall för det första anledning anse att punkterna 169—172 i övervägandena i beslutet innehåller tillräckliga och relevanta uppgifter om de omständigheter som har beaktats vid bedömningen av hur allvarlig den överträdelse var som vart och ett av de aktuella företagen gjort sig skyldigt till och hur länge den pågått (se med samma innebörd förstainstansrättens dom av den 24 oktober 1991 i mål T-2/89, Petrofina mot kommissionen, REG 1991, s. II-1087, punkt 264).

274 För det andra skall kommissionen, när den för att fastställa bötesbeloppet gör en bedömning av hur allvarlig en överträdelse är, tillse att dess åtgärder får en avskräckande verkan. Kommissionen är nämligen enligt gemenskapsrätten skyldig att föra en allmän politik som syftar till att tillämpa de principer som fastställts i fördraget, och att påverka företagens beteende i denna riktning (domen i det ovannämnda målet *Musique Diffusion française* m.fl. mot kommissionen, punkterna 105 och 106). Härav följer att åtgärdernas avskräckande verkan utgör en naturlig del av kommissionens befogenhet att ålägga böter, vilket innebär att kommissionen inte var skyldig att särskilt erinra om detta ändamål i beslutet.

275 För det tredje, då, i likhet med det aktuella fallet, bötesbeloppen har fastställts genom att vissa bestämda uppgifter systematiskt beaktats, kan företagen, om var och en av dessa faktorer anges i beslutet, lättare bedöma dels om kommissionen har begått ett fel vid fastställandet av det individuella bötesbeloppet, dels om det individuella bötesbeloppet är berättigat i förhållande till de allmänna kriterier som tillämpats. I föreliggande fall skulle ett omnämmande i beslutet av de ifrågavarande faktorerna, närmare bestämt den aktuella årsomsättningen, referensåret, de grundläggande procentsatser som tillämpats samt procentsatsen för reduktionen av bötesbeloppen, inte ha inneburit att de exakta årsomsättningarna för de företag som var mottagare av beslutet implicit avslöjades, vilket hade utgjort ett åsidosättande av artikel 214 i fördraget. Det slutliga individuella bötesbeloppet är, som kommissionen själv har framhållit, inte ett resultat av en strikt matematisk tillämpning av dessa faktorer.

276 Kommissionen har för övrigt medgett under sammanträdet att det inte fanns något som hindrade att den i beslutet angav de faktorer som systematiskt hade beaktats och avslöjats under en presskonferens samma dag som beslutet antogs. Det kan i detta hänseende erinras om att enligt fast rättspraxis skall motiveringen av ett beslut ingå i själva beslutet och att hänsyn inte kan tas till kommissionens efterföljande förklaringar annat än i särskilda fall (se förstainstansrättens dom av den 2 juli 1992 i mål T-61/89, Dansk Pelsdyr-avlerforening mot kommissionen, REG 1992, s. II-1931, punkt 131, svensk specialutgåva, häfte 13, och med samma innebörd förstainstansrättens dom av den 12 december 1991 i mål T-30/89, Hilti mot kommissionen, REG 1991, s. II-1439, punkt 136).

277 Trots dessa konstateranden skall det påpekas att motiveringen av de fastställda bötesbeloppen i punkterna 167—172 i övervägandena i beslutet är åtminstone lika detaljerad som kommissionens motiveringar av tidigare beslut om liknande överträdelser. Även om en invändning om bristande motivering är sådan att förstainstansrätten ex officio kan ta upp den till prövning, hade, vid den tidpunkt då beslutet fattades, ingen kritik riktats från gemenskapsdomstolens sida mot kommissionens praxis i fråga om motivering av ålagda böter. Det var först i dom av den 6 april 1995 i mål T-148/89, Tréfilunion mot kommissionen (REG 1995, s. II-1063), punkt 142, och i två andra domar som avkunnades samma dag i mål T-147/89, Société métallurgique de Normandie mot kommissionen (REG 1995, s. II-1057,

publicerad i sammandrag) och i mål T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés mot kommissionen (REG 1995, s. II-1191, publicerad i sammandrag) som förstainstansrätten för första gången framhöll att det är önskvärt att företagen i detalj kan ta del av det sätt på vilket de ålagda böterna har beräknats, utan att de för den skull skall vara tvungna att väcka talan mot kommissionens beslut.

278 Av detta följer att när kommissionen i ett beslut konstaterar att konkurrensreglerna har överträtts och ålägger de företag som har deltagit i överträdelsen böter skall kommissionen, om den systematiskt har beaktat vissa grundläggande omständigheter för att fastställa bötesbeloppen, ange dessa omständigheter i själva beslutet så att mottagarna av detta skall kunna kontrollera om bötesnivån är välgrundad och bedöma om det eventuellt förekommit diskriminering.

279 Mot bakgrund av de speciella omständigheter som angetts i punkt 277 ovan, och med hänsyn till att kommissionen under domstolsförfarandet har visat sig villig att lämna alla upplysningar som är av relevans för hur böterna har beräknats, skall bristen på särskild motivering i beslutet av det sätt på vilket böterna har beräknats inte i föreliggande fall anses utgöra ett sådant åsidosättande av motiveringsskyldigheten att det finns skäl att helt eller delvis upphäva de ålagda böterna. Sökanden har slutligen inte visat att den har hindrats från att på ändamålsenligt sätt göra gällande sin rätt till försvar.

280 Talan kan följaktligen inte bifallas på denna grund.”

Huruvida kommissionen hade gjort en oriktig bedömning av LE-rapporten

- 13 Klaganden bestred att överenskommelsens ”syften... i hög grad uppnåts” (punkt 168 sjunde strecksatsen i skälen till beslutet). Klaganden gjorde i huvudsak gällande att det enda bevis som kommissionen hade för att tillkännagivandena om prishöjningar hade påverkat transaktionspriserna var LE-rapporten, i vilken samtliga faktorer (såsom efterfrågans utmärkande drag och produktionskostnaderna), vilka skulle kunna påverka transaktionspriserna på en konkurrensutsatt marknad, beaktades. I denna rapport drogs slutsatsen att transaktionspriserna inte skilde sig från de priser som skulle ha gällt om det hade varit fri konkurrens. Kommissionen inriktade sig på tillkännagivandena om prishöjningar utan att beakta de verkliga skälen till dessa höjningar av transaktionspriserna och den beaktade inte heller i tillräcklig utsträckning de individuella förhandlingarna med kunderna. Klaganden påpekade dessutom att beslutet innehöll felaktigheter i beskrivningen av utvecklingen av transaktionspriserna.
- 14 I detta avseende fastställde förstainstansrätten följande:

”292 Enligt punkt 168 sjunde strecksatsen i övervägandena i beslutet har kommissionen fastställt det generella bötesbeloppet med beaktande av bland annat att överenskommelsens ’syften... i hög grad uppnåts’. Det är ostridigt att kommissionen härvid hänvisat till den i artikel 1 i beslutet konstaterade överträdelsens inverkan på marknaden.

293 Förstainstansrätten anser att det för prövningen av kommissionens bedömning av överträdelsens verkningar räcker att undersöka hur den bedömt resultaten av prissamverkan. Som även sökanden har framhållit gör en undersökning av resultaten av prissamverkan det möjligt att göra en generell

bedömning av om överenskommelsen varit framgångsrik, eftersom samverkan kring driftstoppen och marknadsandelarna syftade till att säkerställa att de samordnade prisinitiativen blev framgångsrika.

294 Kommissionen har, beträffande prissamverkan, gjort en bedömning av dess generella resultat. Även om det antas att de individuella uppgifter som sökanden har tillhandahållit i sitt svar på meddelandet om anmärkningar skulle, som denne påstått, styrka att resultaten av prissamverkan var av mindre betydelse för sökandens del än för den europeiska kartongmarknaden i dess helhet, räcker inte sådana individuella uppgifter i sig för att ifrågasätta kommissionens bedömning.

295 I likhet härmed kan kommissionen mot den bakgrunden inte klandras för att den inte särskilt undersökte resultaten av prissamverkan i fråga om SBS-kartong, då försäljningen av denna kartong utgjorde mindre än 10 procent av den totala försäljningen av de tre kartongkvaliteter som avses i beslutet (punkt 5 femte stycket i övervägandena).

296 Det framgår av beslutet, och som kommissionen har bekräftat under sammanträdet, att tre olika resultat har fastställts. Kommissionen har dessutom åberopat den omständigheten att prisinitiativen i deras helhet ansetts som framgångsrika av tillverkarna själva.

297 Det första resultat som har beaktats av kommissionen, och som inte har bestritts av sökanden, består i att kunderna faktiskt underrättades om de överenskomna prishöjningarna. De nya priserna tjänade härvid som bas i händelse av individuella förhandlingar med kunderna om transaktionspriserna (se bland annat punkterna 100 och 101 femte och sjätte styckena i övervägandena i beslutet). Sökanden har i det avseendet motsagt sig själv när den bestridit att de tillkännagivna priserna utgjorde ett referenspris för

marknaden samtidigt som den medgett att dessa priser beaktades vid förhandlingarna med kunderna om transaktionspriserna.

298 Det andra resultatet består i att utvecklingen av transaktionspriserna följde de tillkännagivna priserna. Kommissionen har i detta avseende hävdats att 'tillverkarna inte nöjde sig med att tillkänna de överenskomna prishöjningarna, utan vidtog, med några få undantag, konkreta åtgärder för att säkerställa att de tillämpades i förhållande till kunderna' (punkt 101 första stycket i övervägandena i beslutet). Kommissionen har medgett att kunderna ibland beviljades eftergifter vad gällde tidpunkten för höjningen eller individuella rabatter eller prissänkningar, bland annat i händelse av stora order, och att 'den genomsnittliga nettohöjningen efter avdrag för prissänkningar, rabatter och andra eftergifter alltid låg under det totala beloppet för den tillkännagivna höjningen' (punkt 102 sista stycket i övervägandena i beslutet). Kommissionen har emellertid, med hänvisning till diagram i LE-rapporten, påstått att det under den period som beslutet avser fanns ett 'klart linjärt samband' mellan utvecklingen av de tillkännagivna priserna och transaktionspriserna, omräknade i nationella valutor eller ecu. Kommissionen drog härav följande slutsats: 'Nettoprishöjningarna följde de tillkännagivna höjningarna nära, om än med en viss tidsförskjutning. Rapportens författare medgav själv under förhöret att detta var fallet under åren 1988 och 1989' (punkt 115 andra stycket i övervägandena).

299 Det måste medges att det var riktigt av kommissionen att vid bedömningen av det andra resultatet anse förekomsten av ett linjärt samband mellan utvecklingen av de tillkännagivna priserna och utvecklingen av transaktionspriserna som ett bevis för prisinitiativets inverkan på de sistnämnda priserna, i enlighet med tillverkarnas eftersträfvade syfte. Det är ostridigt att bruket att föra individuella förhandlingar med kunderna på den ifrågasatt marknaden innebär att transaktionspriset i allmänhet inte är identiskt med det tillkännagivna priset. Det kan därför inte förväntas att höjningarna av transaktionspriserna var identiska med höjningarna av de tillkännagivna priserna.

- 300 Vad beträffar förekomsten av ett samband mellan höjningarna av de tillkännagivna priserna och höjningarna av transaktionspriserna var det riktigt av kommissionen att åberopa LE-rapporten. Denna rapport utgör en analys av prisutvecklingen på kartong under den period som avses i beslutet och grundas på uppgifter som tillhandahållits av ett flertal tillverkare, däribland sökanden.
- 301 Rapporten bekräftar emellertid endast delvis att det under viss tid förelegat ett 'klart linjärt samband'. En undersökning av perioden år 1987—1991 ger vid handen tre olika delperioder. Författaren till LE-rapporten gjorde i detta hänseende följande sammanfattning av sina slutsatser under förhöret vid kommissionen: 'Det finns inget klart samband, ens med hänsyn till en tidsförskjutning, mellan höjningen av de tillkännagivna priserna och marknadspriserna under början av den aktuella perioden år 1987—1988. Däremot förelåg ett sådant samband under år 1988/1989, medan detta samband därefter blev allt mindre påtagligt och i det närmaste märkligt [oddy] under perioden år 1990/1991' (protokoll från förhöret, s. 28). Han påpekade även att dessa variationer i tiden var nära kopplade till variationerna i efterfrågan (se bland annat protokollet från förhöret, s. 20).
- 302 Författarens muntliga slutsatser överensstämmer med analysen i hans rapport och i synnerhet med diagrammen över utvecklingen av de tillkännagivna priserna och utvecklingen av transaktionspriserna (LE-rapporten, diagram 10 och 11, s. 29). Det skall således konstateras att kommissionen endast delvis har bevisat förekomsten av det 'klar[a] linjära samband' som den har gjort gällande.
- 303 Under sammanträdet påpekade kommissionen att den även beaktat ett tredje resultat av prissamverkan som bestod i att transaktionsprisinivån var högre än den skulle ha varit om det inte hade förekommit någon samverkan. Kommissionen underströk i detta hänseende att tidpunkterna och den ordningsföljd i vilken prishöjningarna skulle tillkännages hade beslutats av PWG, samt framhåller i beslutet att 'det är osannolikt att de samordnade tillkännagivandena på dessa villkor inte skulle ha haft någon inverkan på den

faktiska prisnivån' (punkt 136 tredje stycket i övervägandena i beslutet). I LE-rapporten (avdelning 3) har emellertid en modell fastställts, som gör det möjligt att förutse den prisnivå som följer av objektiva marknadsvillkor. Enligt denna rapport har prisnivån, såsom denna bestämts av objektiva ekonomiska faktorer under perioden 1975—1991, utvecklats, med obetydliga variationer, på exakt samma sätt som de tillämpade transaktionspriserna, inklusive under den period som avses i beslutet.

304 Trots dessa slutsatser är det inte möjligt att utifrån analysen i rapporten konstatera att de samordnade prisinitiativen inte gjorde det möjligt för tillverkarna att uppnå en transaktionsprisnivå som var högre än den som skulle ha uppkommit genom fri konkurrens. Som kommissionen framhöll vid sammanträdet är det i detta hänseende möjligt att de faktorer som beaktades i nämnda analys har påverkats av förekomsten av samverkan. Kommissionen har därmed med rätta gjort gällande att samverkan exempelvis har kunnat minska företagets incitament att sänka sina kostnader. Däremot har den inte påvisat något direkt fel i LE-rapportens analys och har inte heller framlagt egna ekonomiska analyser av den hypotetiska utvecklingen av transaktionspriserna i avsaknad av varje form av samordning. Mot denna bakgrund kan kommissionens påstående att transaktionsprisnivån hade varit lägre i avsaknad av en samverkan mellan tillverkarna inte anses styrkt.

305 Av detta följer att det tredje resultatet av prissamverkan inte har bevisats.

306 De föregående konstaterandena ändras inte av den subjektiva bedömning av tillverkarna som kommissionen har grundat sig på när den fann att överenskommelsens syften i hög grad hade uppnåtts. Kommissionen har på denna punkt hänvisat till en lista över handlingar som den tillhandahöll under sammanträdet. Även om det antas att kommissionen har kunnat grunda sin bedömning av prisinitiativens eventuella framgång på handlingar av vilka vissa tillverkares subjektiva uppfattning framgår, måste det

konstateras att ett flertal företag, däribland sökanden, vid sammanträdet med rätta hänvisat till det stora antal handlingar i målet av vilka det framgår att tillverkarna hade problem med att genomföra de överenskomna prishöjningarna. Mot denna bakgrund kan kommissionens hänvisning till tillverkarnas egna förklaringar inte anses som tillräcklig grund för den slutsatsen att överenskommelsens syften i hög grad uppnåtts.

307 Av vad som ovan anförts följer att de resultat av överträdelsen som kommissionen har gjort gällande endast har bevisats till viss del. Förstainstansrätten kommer att undersöka betydelsen av denna slutsats inom ramen för sin fulla prövningsrätt i fråga om böter i samband med att den bedömer hur allvarlig den i föreliggande fall konstaterade överträdelsen är (se nedan punkt 358).”

Huruvida bötesnivån var opropotionerlig

15 Klaganden påpekade att den för konkurrenspolitiken ansvarige ledamoten av kommissionen under presskonferensen den 13 juli 1994 hade förklarat att de ålagda böterna låg nära det tak som föreskrivs i artikel 15.2 i förordning nr 17. Enligt klaganden var det emellertid inte motiverat med en så hög nivå, varken med hänsyn till den påstådda överträdelsens svårighetsgrad eller till dess varaktighet.

16 I detta avseende fastställde förstainstansrätten följande:

”352 Enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 får kommissionen besluta om att ålägga varje företag som uppsåtligen eller av oaktsamhet har deltagit i en överträdelse av artikel 85.1 i fördraget böter om lägst ettusen ecu och högst en miljon ecu, eller ett högre belopp som dock inte får överstiga tio procent

av föregående räkenskapsårs omsättning för varje företag som deltagit i överträdelsen. När bötesbeloppet fastställs skall hänsyn tas både till hur allvarlig överträdelsen är och hur länge den pågått. Såsom redan har påpekats framgår det av domstolens rättspraxis att frågan om hur allvarlig överträdelsen är skall avgöras med beaktande av ett stort antal omständigheter, såsom i synnerhet de särskilda omständigheterna i målet, dess kontext och böternas avskräckande verkan, utan att det har fastställts någon tvingande eller uttömmande förteckning över de kriterier som absolut skall tas i beaktande (se beslutet i det ovannämnda målet SPO m.fl. mot kommissionen, punkt 54).

353 Kommissionen har i föreliggande fall fastställt den allmänna bötesnivån med beaktande av hur länge överträdelsen pågått (punkt 167 i övervägandena i beslutet) samt med beaktande av följande omständigheter (punkt 168 i övervägandena):

”— Samverkan kring prisfastställelse och uppdelning av marknaden utgör i sig allvarliga konkurrensbegränsande åtgärder.

— Överenskommelsen gällde för i stort sett hela gemenskapens område.

— Gemenskapsmarknaden för kartong är en betydelsefull ekonomisk sektor som varje år uppgår till omkring 2,5 miljarder ecu.

— De företag som deltog i överträdelsen täcker praktiskt taget hela marknaden.

— Överenskommelsen har fungerat i form av ett system för regelbundna, institutionaliserade möten som syftat till att detaljreglera kartongmarknaden inom gemenskapen.

— Sinnrika åtgärder har vidtagits för att dölja samverkans verkliga natur och omfattning (avsaknaden av officiella protokoll eller dokumentation från PWG:s och JMC:s möten, deltagarna uppmanades att inte föra anteckningar, tidpunkten och ordningsföljden för tillkännagivandena om pris-höjningarna bestämdes så att man skulle kunna hävda att dessa höjningar endast ”följde på andra höjningar” osv.).

— Överenskommelsens syften har i hög grad uppnåtts.”

354 Det är vidare ostridigt att böter på en grundnivå om 9 procent eller 7,5 procent av omsättningen på gemenskapsmarknaden för kartong år 1990 för vart och ett av de företag som var mottagare av beslutet har ålagts de företag som har ansetts som ’huvudmän’ för överenskommelsen respektive de ’ordinarie deltagarna’ i överenskommelsen.

355 Det finns anledning framhålla, för det första, att kommissionen vid sin bedömning av den allmänna bötesnivån kan beakta att uppenbara överträdelser av gemenskapens konkurrensregler fortfarande är förhållandevis vanligt förekommande och att kommissionen därför har rätt att höja bötesnivån när den anser att det är nödvändigt att förstärka böternas avskräckande verkan. Följaktligen kan den omständigheten att kommissionen tidigare har tillämpat en viss bötesnivå för vissa typer av överträdelser inte medföra att kommissionen inte skulle kunna höja denna nivå inom de gränser som föreskrivits i förordning nr 17, om detta visar sig nödvändigt för att gemenskapens konkurrenspolitik skall kunna säkerställas (se bland annat domen i de ovannämnda förenade målen *Musique Diffusion française m.fl. mot kommissionen*, punkterna 105—108, och förstainstansrättens dom av den 10 mars 1992 i mål T-13/89, *ICI mot kommissionen*, REG 1992, s. II-1021, punkt 385; svensk specialutgåva, häfte 12).

356 För det andra har kommissionen med rätta hävdats att på grund av de särskilda omständigheterna i föreliggande fall kan ingen direkt jämförelse göras mellan den allmänna bötesnivån i det aktuella beslutet och den bötesnivå som kommissionen har tillämpat i sin tidigare beslutspraxis, och i synnerhet i Polypropylenbeslutet, som kommissionen själv anser vara det ärende som närmast kan jämföras med det aktuella fallet. I motsats till ärendet som gav upphov till Polypropylenbeslutet har emellertid ingen förmildrande omständighet beaktats i föreliggande fall vid fastställandet av den allmänna bötesnivån. Vidare visar den omständigheten att åtgärder vidtagits i syfte att dölja samverkans existens, att de berörda företagen har varit fullt medvetna om att deras agerande var rättsstridigt. Följaktligen har kommissionen kunnat beakta dessa åtgärder vid bedömningen av hur allvarlig överträdelsen var, eftersom de utgjorde en synnerligen allvarlig aspekt av överträdelsen som gör att den skiljer sig från tidigare konstaterade överträdelser.

357 För det tredje skall det framhållas att överträdelsen av artikel 85.1 i fördraget dels pågick under lång tid, dels var av uppenbar beskaffenhet. Dessutom begicks den trots att kommissionens tidigare beslutspraxis, och i synnerhet Polypropylenbeslutet, borde ha utgjort ett varnande exempel. Det finns i detta avseende inget som talar för att kommissionen, i motsats till uppgifterna i punkt 167 i övervägandena, vid fastställandet av bötesnivån har beaktat en långvarigare överträdelse än vad som verkligen har konstaterats i artikel 1 i beslutet.

358 Mot bakgrund av dessa omständigheter kan det anses att de kriterier som anges i punkt 168 i övervägandena i beslutet gör den allmänna bötesnivån som fastställts av kommissionen berättigad. Förstainstansrätten har visserligen redan konstaterat att de resultat av prissamverkan som kommissionen beaktat vid fastställandet av den allmänna bötesnivån endast har bevisats till viss del. Mot bakgrund av vad som anförts ovan påverkar emellertid inte denna slutsats i väsentlig utsträckning bedömningen av hur allvarlig den konstaterade överträdelsen är. I detta hänseende räcker det att företagen faktiskt har tillkännagett de överenskomna prishöjningarna och att de tillkännagivna priserna har utgjort grund för fastställandet av individuella transaktionspriser för att denna prissamverkan skall anses ha haft såväl till syfte som resultat att allvarligt begränsa konkurrensen. Förstainstansrätten anser följaktligen inom ramen för sin fulla prövningsrätt att konstaterandena

i fråga om överträdelsens verkningar inte motiverar en sänkning av den allmänna bötesnivå som kommissionen har fastställt.

359 Slutligen har kommissionen, när den i föreliggande fall fastställde den allmänna bötesnivån, inte avvikit från sin tidigare beslutspraxis på ett sådant sätt att den borde ha lämnat en utförligare motivering av sin bedömning av hur allvarlig överträdelsen var (se bland annat domstolens dom av den 26 november 1975 i mål 73/74, Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique m.fl. mot kommissionen, REG 1975, s. 1491, punkt 31; svensk specialutgåva, häfte 2).

360 Talan kan följaktligen inte bifallas på denna grund.”

17 Förstainstansrätten drog slutsatsen att det saknades anledning att nedsätta klagandens böter, eftersom ingen av de grunder som hade åberopats till stöd för yrkandet att böterna skulle upphävas eller nedsättas hade godtagits.

Överklagandet

18 Klaganden har i överklagandet yrkat att domstolen skall upphäva den överklagade domen, ”åtminstone till viss del” (”at least in part”), ogiltigförklara beslutet samt upphäva eller åtminstone nedsätta de böter som ålades klaganden.

19 Klaganden har till stöd för sitt överklagande åberopat två grunder. Klaganden har påstått att förstainstansrätten gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning dels när den fastställde att det förhållandet att kommissionen i beslutet inte

redovisade de omständigheter som den genomgående hade beaktat när den fastställde klagandens böter inte utgjorde ett sådant åsidosättande av motiveringsskyldigheten som kunde motivera att böterna skulle upphävas helt eller till viss del, dels när den fastställde att dess slutsats att kommissionen inte kunde styrka alla de verkningar som överträdelsen påstods ha haft inte avsevärt påverkade dess bedömning av överträdelsens svårighetsgrad och därmed inte kunde medföra att bötesbeloppet skulle nedsättas.

Huruvida överklagandet kan tas upp till sakprövning

- 20 Kommissionen har bestritt att överklagandet kan tas upp till sakprövning av två skäl.
- 21 För det första anser kommissionen att överklagandet skall avvisas i den del det avser upphävande av den överklagade domen i dess helhet, eftersom klaganden endast har bestritt de punkter i den överklagade domen som rör bötesnivån.
- 22 Klaganden har yrkat att domstolen ”åtminstone till viss del” (”at least in part”) skall upphäva den överklagade domen, men det framgår av överklagandet att klagandens argument endast rör bötesnivån. Under dessa omständigheter skall överklagandet inte anses avse upphävande av den överklagade domen i dess helhet.
- 23 För det andra har kommissionen bestritt att överklagandet kan tas upp till sakprövning på klagandens andra grund. Under denna grund har klaganden gjort gällande att förstainstansrätten gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning när den inte nedsatte böterna efter att ha konstaterat att kommissionen inte hade styrkt överträdelsens verkningar fullt ut. Enligt kommissionen framgår det klart av domstolens rättspraxis att domstolen i ett mål om överklagande inte kan ompröva den bedömning som förstainstansrätten med stöd av sin fulla prövningsrätt har gjort beträffande vilken bötesnivå som är lämplig.

- 24 Det är härvid tillräckligt att erinra om att det inte ankommer på domstolen, när den prövar rättsfrågor i ett mål om överklagande, att göra en skälighetsbedömning som ändrar den bedömning som förstainstansrätten med stöd av sin fulla prövningsrätt har gjort av det bötesbelopp som ett företag har ålagts på grund av att det har överträtt gemenskapsrätten (dom av den 6 april 1995 i mål C-310/93 P, BPB Industries och British Gypsum mot kommissionen, REG 1995, s. I-865, punkt 34). Domstolen är däremot behörig att undersöka om förstainstansrätten i tillräcklig grad har bedömt samtliga de argument som sökanden anfört till stöd för yrkandet att böterna skall upphävas eller nedsättas (dom av den 17 juli 1997 i mål C-219/95 P, Ferriere Nord mot kommissionen, REG 1997, s. I-4411, punkt 31).
- 25 Kommissionens invändning om rättegångshinder kan således inte heller bifallas på denna andra grund.

Den första grunden

- 26 Under den första grunden har klaganden gjort gällande att förstainstansrätten gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning när den underlät att fastställa att beslutet hade en bristande motivering och att på denna grund ogiltigförklara beslutet, trots att förstainstansrätten i punkt 272 i den överklagade domen hade konstaterat att kommissionen i beslutet inte hade redogjort för de omständigheter som den genomgående hade beaktat när den fastställde böterna.
- 27 Klaganden har tillagt att sådana uppgifter — enligt fast rättspraxis, som förstainstansrätten erinrade om i punkt 276 i den överklagade domen — skall ingå i själva beslutet och hänsyn kan inte, förutom i särskilda fall, tas till förklaringar som kommissionen i efterhand lämnar till pressen eller under förfarandet vid förstainstansrätten. Förstainstansrätten konstaterade i samma punkt 276 just att kommissionen under sammanträdet hade medgett att det inte fanns något som hindrade att den i beslutet redogjorde för uppgifterna i fråga. Förstainstansrätten kunde under dessa omständigheter inte ta hänsyn till "att

kommissionen under domstolsförfarandet [hade] visat sig villig att lämna alla upplysningar som [var] av relevans för hur böterna [hade] beräknats” (punkt 279 i den överklagade domen).

- 28 Klaganden har även gjort gällande att förstainstansrätten begränsade de tidsmässiga verkningarna av den tolkning som den, i fråga om vilka krav som skall gälla för beräkning av böter enligt artikel 190 i EG-fördraget (nu artikel 253 EG), gjorde i domarna i de ovannämnda målen Tréfilunion mot kommissionen, Société métallurgique de Normandie mot kommissionen och Société des treillis et panneaux soudés mot kommissionen (nedan kallade domarna i armeringsstålmaålen), om vilka det erinrades i punkt 277 i den överklagade domen, trots att det följer av domstolens fasta rättspraxis att den tolkning som domstolen gör av en gemenskapsrättslig bestämmelse klargör och preciserar innebörden och räckvidden av denna bestämmelse, såsom den skall eller skulle ha tolkats och tillämpats från början, förutsatt att domstolen inte har beslutat annorlunda i en dom om förklaring av dom.
- 29 Slutligen har klaganden gjort gällande att förstainstansrättens påstående i slutet av punkt 279 i den överklagade domen, att klaganden ”inte har visat att den har hindrats från att på ändamålsenligt sätt göra gällande sin rätt till försvar”, saknar relevans, eftersom motiveringsskyldigheten är en väsentlig formföreskrift som följer direkt av artikel 190 i fördraget. Klaganden var således inte skyldig att styrka att den bristande motiveringen hade varit till direkt skada för bolaget.
- 30 Enligt kommissionen ansåg förstainstansrätten i punkt 273 i den överklagade domen att punkterna 169—172 i skålen till beslutet innehöll ”tillräckliga och relevanta uppgifter om de omständigheter som har beaktats vid bedömningen av hur allvarlig den överträdelse var som vart och ett av de aktuella företagen gjort sig skyldigt till och hur länge den pågått”.
- 31 Enligt kommissionen är punkterna 274—279 i den överklagade domen överflödiga, eftersom det i dessa punkter erinras om att det är nödvändigt att böterna ges en tillräckligt avskräckande verkan (punkt 274) och om följderna av domarna i armeringsstålmaålen (punkterna 275—279). Kommissionen anser för övrigt att

klaganden har tolkat dessa domar på ett felaktigt sätt. I dessa domar, liksom i den överklagade domen, konstaterade förstainstansrätten att kommissionens beslut var tillräckligt motiverat, samtidigt som den efterlyste en större öppenhet i redovisningen av vilken beräkningsmetod som använts. Detta innebar inte att förstainstansrätten jämställde den bristande öppenheten med en bristande motivering av beslutet. Förstainstansrättens ställningstagande följer möjligen av principen om god förvaltningssed, på så sätt att mottagarna av beslutet inte skall behöva väcka talan vid förstainstansrätten för att få kännedom om samtliga detaljer i den beräkningsmetod som kommissionen använt. Sådana överväganden kan emellertid inte i sig utgöra grund för ogiltigförklaring av beslutet.

32 Domstolen avser först att redogöra för de olika delarna i det resonemang som förstainstansrätten förde vid bedömningen av grunden att motiveringsskyldigheten beträffande beräkningen av böterna hade åsidosatts.

33 Förstainstansrätten erinrade inledningsvis i punkt 266 i den överklagade domen om att skyldigheten att motivera ett individuellt beslut enligt fast rättspraxis har till syfte att göra det möjligt för gemenskapsdomstolarna att pröva beslutets lagenlighet och att ge den berörda parten tillräckliga upplysningar för att denne skall kunna bedöma om beslutet är välgrundat eller om det eventuellt är behäftat med ett fel som gör det möjligt att ifrågasätta dess giltighet, med det tillägget att omfattningen av denna skyldighet beror på rättsaktens art och det sammanhang i vilket den har antagits (se särskilt, förutom den rättspraxis som förstainstansrätten hänvisade till, dom av den 15 april 1997 i mål C-22/94, Irish Farmers Association m.fl., REG 1997, s. I-1809, punkt 39).

34 Förstainstansrätten preciserade därefter i punkt 267 i den överklagade domen att, när det som i förevarande fall är fråga om ett beslut varigenom flera företag åläggs böter för en överträdelse av gemenskapens konkurrensregler, omfattningen av motiveringsskyldigheten skall bedömas särskilt mot bakgrund av att överträdelsens svårighetsgrad beror på ett stort antal faktorer, såsom de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet, dess sammanhang och böternas avskräck-

ande verkan, och detta utan att det har fastställts någon tvingande eller uttömmande förteckning över de kriterier som måste tas i beaktande (beslutet i det ovannämnda målet SPO m.fl. mot kommissionen, punkt 54).

35 I detta avseende påpekade förstainstansrätten följande i punkt 273 i den överklagade domen:

”Mot bakgrund av den detaljerade redogörelsen i beslutet för de faktiska omständigheter som tillskrivits vart och ett av de företag som var mottagare av beslutet finns det i föreliggande fall för det första anledning att anse att punkterna 169—172 i övervägandena i beslutet innehåller tillräckliga och relevanta uppgifter om de omständigheter som har beaktats vid bedömningen av hur allvarlig den överträdelse var som vart och ett av de aktuella företagen gjort sig skyldigt till och hur länge den pågått.”

36 I punkterna 275—279 i den överklagade domen modifierade emellertid förstainstansrätten, på ett något tvetydigt sätt, räckvidden av konstaterandet i punkt 273.

37 Det framgår av punkterna 275 och 276 i den överklagade domen att beslutet inte innehåller de exakta uppgifter som kommissionen genomgående beaktade när den fastställde bötesbeloppen. Detta trots att det rörde sig om uppgifter som kommissionen kunde lämna ut och som skulle ha gjort det möjligt för företagen att lättare bedöma huruvida kommissionen hade gjort fel vid fastställandet av det individuella bötesbeloppet samt huruvida detta belopp var motiverat i förhållande till de allmänna kriterier som tillämpats. Förstainstansrätten tillade i punkt 277 i den överklagade domen att det framgår av domarna i armeringsstålmalet att det är önskvärt att företagen erhåller närmare upplysningar om hur de ålagda böterna har beräknats, utan att de för den skull skall vara tvungna att väcka talan mot kommissionens beslut.

38 Förstainstansrätten fastslog slutligen i punkt 279 i den överklagade domen att ”bristen på särskild motivering i beslutet av det sätt på vilket böterna har

beräknats” var motiverad av de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet, det vill säga att kommissionen under domstolsförfarandet hade lämnat ut de uppgifter som beaktats vid beräkningen och att domarna i armeringsstålmaålen innebar ny rättspraxis beträffande tolkningen av artikel 190 i fördraget.

- 39 Innan det mot bakgrund av klagandens argument prövas huruvida förstainstansrätten gjorde en välgrundad bedömning i fråga om vilka följder det skulle kunna få för motiveringsskyldigheten att kommissionen under domstolsförfarandet hade lämnat ut de uppgifter som beaktats vid beräkningen, och att domarna i armeringsstålmaålen innebar ny rättspraxis beträffande tolkningen av artikel 190 i fördraget, skall det prövas huruvida den motiveringsskyldighet som föreskrivs i artikel 190 i fördraget innebär att kommissionen — utöver de uppgifter som låg till grund för bedömningen av överträdelsens svårighetsgrad och varaktighet — var skyldig att i beslutet inkludera en mer detaljerad redogörelse för hur böterna hade beräknats.
- 40 Domstolen påpekar härvid att förstainstansrätten är behörig i två avseenden när det gäller talan som väcks mot kommissionens beslut att ålägga företag böter för överträdelse av konkurrensreglerna.
- 41 För det första är förstainstansrätten behörig att pröva beslutens lagenlighet enligt artikel 173 i EG-fördraget (nu artikel 230 EG i ändrad lydelse). Vid denna prövning skall förstainstansrätten särskilt kontrollera att motiveringsskyldigheten enligt artikel 190 i fördraget, vars åsidosättande innebär att beslutet kan ogiltigförklaras, har iakttagits.
- 42 För det andra är förstainstansrätten behörig att inom ramen för sin fulla prövningsrätt enligt artikel 172 i EG-fördraget (nu artikel 229 EG) och artikel 17 i förordning nr 17 pröva huruvida bötesbeloppet är lämpligt. Det kan vid den sistnämnda prövningen finnas skäl att begära in och beakta sådana kompletterande upplysningar som inte i sig måste finnas med i beslutet för att motiveringsskyldigheten i artikel 190 i fördraget skall anses vara uppfylld.

- 43 Vad beträffar kontrollen av att motiveringsskyldigheten har iakttagits kan det erinras om att det i artikel 15.2 andra stycket i förordning nr 17 föreskrivs följande: "När bötesbeloppet fastställs skall hänsyn tas både till hur allvarlig överträdelsen är och hur länge den pågått."
- 44 Enligt den rättspraxis som åberopas i punkterna 266 och 267 i den överklagade domen är det väsentliga formkrav som motiveringsskyldigheten utgör uppfyllt om kommissionen i sitt beslut har redovisat de uppgifter som legat till grund för dess bedömning av överträdelsens svårighetsgrad och varaktighet. Om sådana uppgifter saknas är beslutet ogiltigt på grund av bristande motivering.
- 45 Det var riktigt av förstainstansrätten att i punkt 273 i den överklagade domen fastställa att kommissionen hade uppfyllt dessa krav. Det kan, såsom förstainstansrätten gjorde, konstateras att det i punkterna 167—172 i skälen till beslutet redogörs för de kriterier som kommissionen använde vid beräkningen av böterna. Punkt 167 rör särskilt överträdelsens varaktighet. I denna, samt i punkt 168, redovisas även de överväganden som låg till grund för kommissionens bedömning av överträdelsens svårighetsgrad och dess uppskattning av den allmänna bötesnivån. Punkt 169 innehåller de uppgifter som kommissionen beaktade när den fastställde de böter som skulle åläggas varje företag, och i punkt 170 utpekas de företag som skulle betraktas som "huvudmän" för överenskommelsen och som bar ett särskilt ansvar i förhållande till de andra företagen. Slutligen fastställs i punkterna 171 och 172 vilka följder det skulle få för bötesbeloppet att olika tillverkare hade samarbetat med kommissionen vid undersökningen för att fastställa de faktiska omständigheterna eller genom sina svar på meddelandet om anmärkningar.
- 46 Den omständigheten att kommissionen därefter lämnade närmare upplysningar (såsom företagets omsättning eller den av kommissionen fastställda procentsatsen för reduktionen av bötesbeloppet) vid en presskonferens eller under domstolsförfarandet kan inte förta riktigheten av det som förstainstansrätten fastställde i punkt 273 i den överklagade domen. Om den som har fattat ett omtvistat beslut lämnar kompletterande förklaringar till en motivering som redan i sig är tillräcklig, omfattas inte dessa av motiveringsskyldigheten i strikt mening. De kan emellertid vara till hjälp vid gemenskapsdomstolarnas interna kontroll av

skälen till beslutet, genom att de gör det möjligt för institutionen att mer ingående redogöra för de skäl som ligger till grund för beslutet.

- 47 Kommissionen skulle självfallet inte kunna avsäga sig sin befogenhet att göra skönsmässiga bedömningar genom att uteslutande och rutinmässigt hänvisa till matematiska formler. Den kan emellertid förse beslutet med en motivering som går utöver de krav, som det erinras om i punkt 44 i denna dom, bland annat genom att redovisa de sifferuppgifter som — i synnerhet beträffande den eftersträlvade avskräckande verkan — varit vägledande vid den skönsmässiga bedömningen när det gällt att fastställa de böter som har ålagts ett flertal företag, vilka i olika hög grad har deltagit i överträdelsen.
- 48 Det kunde vara önskvärt att kommissionen utnyttjade denna möjlighet så att företagen mer i detalj kunde få reda på hur de böter som ålagts dem har beräknats. På ett mera allmänt sätt kunde detta bidra till en ökad insyn i det administrativa förfarandet och underlätta förstainstansrättens utövande av sin fulla prövningsrätt. Det skall inom ramen för denna vara möjligt för förstainstansrätten att pröva — förutom det ifrågasatta beslutets lagenlighet — huruvida de ålagda böterna är lämpliga. Denna möjlighet kan emellertid inte ändra omfattningen av de krav som följer av motiveringsskyldigheten, vilket kommissionen också har påpekat.
- 49 Förstainstansrätten kunde följaktligen inte, utan att åsidosätta artikel 190 i fördraget, i punkt 278 i den överklagade domen fastställa att "kommissionen [skall], om den systematiskt har beaktat vissa grundläggande omständigheter för att fastställa bötesbeloppen, ange dessa omständigheter i själva beslutet". Förstainstansrätten kunde inte heller utan att motsäga sina egna domskäl, efter att i punkt 273 i den överklagade domen ha konstaterat att beslutet innehöll "tillräckliga och relevanta uppgifter om de omständigheter som har beaktats vid bedömningen av hur allvarlig den överträdelse var som vart och ett av de aktuella företagen gjort sig skyldigt till och hur länge den pågått", i punkt 279 i den överklagade domen hänvisa till "bristen på särskild motivering i beslutet av det sätt på vilket böterna har beräknats".

- 50 Förstainstansrättens felaktiga rättstillämpning i det avseendet är emellertid inte av sådan art att den kan medföra att den överklagade domen upphävs, eftersom det med hänsyn till vad som anförts ovan kan konstateras att förstainstansrätten rättsenligt — oaktat punkterna 275—279 i den överklagade domen — underkände klagandens grund att skyldigheten att motivera beräkningen av böterna hade åsidosatts.
- 51 Eftersom det enligt motiveringsskyldigheten inte krävdes att kommissionen i beslutet skulle redovisa de sifferuppgifter som använts vid beräkningen av böterna, saknas det anledning att pröva de olika invändningar som klaganden har framfört på grundval av detta oriktiga antagande.
- 52 Överklagandet kan följaktligen inte vinna bifall på den första grunden.

Den andra grunden

- 53 Under den andra grunden har klaganden gjort gällande att förstainstansrätten gjorde fel när den inte nedsatte böterna efter att ha konstaterat att kommissionen inte hade styrkt samtliga de verkningar som överträdelsen påstods ha haft.
- 54 Enligt klaganden var det fel av förstainstansrätten att fastställa att det förhållandet att transaktionsprisnivån inte alls hade påverkats negativt saknade nämnvärd betydelse för dess bedömning av överträdelsens svårighetsgrad och därför inte kunde medföra att böterna nedsattes (punkt 358 i den överklagade domen). Verkningarna av en överträdelse — i synnerhet en faktisk prisökning, som vållar konsumenterna direkt skada — är av allra största betydelse vid fastställelsen av dess svårighetsgrad och därmed också vid fastställelsen av bötesbeloppet.

- 55 Klaganden anser att det strider mot bestämmelserna i förordning nr 17 samt mot proportionalitetsprincipen och likabehandlingsprincipen att ålägga samma sanktion för en överträdelse som inte var så allvarlig som kommissionen påstod. Klaganden har tillagt att förstainstansrätten i det aktuella fallet valde att själv påta sig kommissionens politiska roll vid bedömningen av bötesbeloppet, utan att ange varför den ansåg sig tvungen att vidta en sådan ovanlig åtgärd.
- 56 Kommissionen har däremot gjort gällande att förstainstansrätten inom ramen för sin fulla prövningsrätt var behörig att bilda sig en egen uppfattning om vilket bötesbelopp som var lämpligt. Kommissionen har påpekat att det i det aktuella fallet har styrkts att det förelåg en överträdelse, och överträdelsens svårighetsgrad följer inte enbart av dess verkningar, utan även av de deltagande företagens avsikter att kontrollera marknaderna och hålla kvar priserna på en hög nivå samtidigt som de var väl medvetna om att de åtgärder som de vidtog var rättsstridiga och att de riskerade att åläggas höga böter.
- 57 Det framgår av den överklagade domen att förstainstansrätten i punkt 352 först erinrade om kommissionens befogenheter enligt artikel 15 i förordning nr 17, om skyldigheten att vid fastställelsen av bötesbeloppet beakta såväl överträdelsens svårighetsgrad som dess varaktighet samt om domstolens rättspraxis, enligt vilken bedömningen av överträdelsens svårighetsgrad skall göras med beaktande av ett stort antal faktorer, såsom i synnerhet de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet, överträdelsens sammanhang och böternas avskräckande verkan, utan att det har fastställts någon tvingande eller uttömmande förteckning över de kriterier som måste tas i beaktande (beslutet i det ovannämnda målet SPO m.fl. mot kommissionen, punkt 54).
- 58 Förstainstansrätten räknade därefter i punkt 353 i den överklagade domen upp de överväganden som redovisas i beslutet beträffande överträdelsens svårighetsgrad, med avseende på vilka den slutligen utövade sin prövningsrätt.

- 59 Förstainstansrätten fastställde i detta avseende att kommissionen hade rätt att höja bötesnivån i förhållande till dess tidigare beslutspraxis för att förstärka böternas avskräckande verkan (punkt 355 i den överklagade domen) och för att beakta den omständigheten att de berörda företagen hade vidtagit åtgärder i syfte att dölja samverkans existens, vilket utgjorde ”en synnerligen allvarlig aspekt på överträdelsen som gör att den skiljer sig från tidigare konstaterade överträdelser” (punkt 356 i den överklagade domen). Förstainstansrätten framhöll även att överträdelsen av artikel 85.1 i fördraget hade pågått under lång tid och att den hade varit uppenbar (punkt 357 i den överklagade domen).
- 60 Förstainstansrätten drog i punkt 358 i den överklagade domen slutsatsen att det förhållandet att kommissionen endast till viss del hade styrkt verkningarna av prissamverkan — mot bakgrund av vad som anförts — inte ”i väsentlig utsträckning [påverkade] bedömningen av hur allvarlig den konstaterade överträdelsen [var]”. Den påpekade i detta hänseende att det ”räcker... att företagen faktiskt har tillkännagett de överenskomna prishöjningarna och att de tillkännagivna priserna har utgjort grund för fastställandet av individuella transaktionspriser för att denna prissamverkan skall anses ha haft såväl till syfte som resultat att allvarligt begränsa konkurrensen”.
- 61 Förstainstansrätten fastställde slutligen i punkt 359 i den överklagade domen att
- ”kommissionen, när den i föreliggande fall fastställde den allmänna bötesnivån, inte [hade] avvikit från sin tidigare beslutspraxis på ett sådant sätt att den borde ha lämnat en utförligare motivering av sin bedömning av hur allvarlig överträdelsen var”.
- 62 Av vad anförts följer att förstainstansrätten inom ramen för sin fulla prövningsrätt ansåg att dess iakttagelser i fråga om överträdelsens verkningar inte kunde ändra kommissionens egen bedömning av överträdelsens svårighetsgrad, eller närmare bestämt inte kunde innebära att överträdelsen ansågs vara mindre allvarlig. Förstainstansrätten ansåg att det saknades anledning att nedsätta

böterna med hänsyn till de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet och det sammanhang i vilket överträdelsen hade begåtts — såsom dessa faktorer beaktades i beslutet och redovisas i punkterna 57 och 58 i denna dom — samt de ålagda böternas avskräckande verkan, vilka samtliga är omständigheter som i enlighet med domstolens rättspraxis kan beaktas vid bedömningen av överträdelsens svårighetsgrad (se dom av den 7 juni 1983 i de ovannämnda förenade målen *Musique Diffusion française m.fl. mot kommissionen*, punkt 106, beslutet i det ovannämnda målet *SPO m.fl. mot kommissionen*, punkt 54, och domen i det ovannämnda målet *Ferriere Nord mot kommissionen*, punkt 33).

63 Överklagandet kan inte vinna bifall på den andra grunden (under vilken klaganden har gjort gällande att förstainstansrätten skärpte sanktionen), eftersom den bygger på ett oriktigt antagande.

64 Av vad som har anförts ovan följer att överklagandet skall ogillas i sin helhet.

Rättegångskostnader

65 Enligt artikel 69.2 i rättegångsreglerna, som enligt artikel 118 gjorts tillämplig i mål om överklagande, skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Kommissionen har yrkat att klaganden skall förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Eftersom klaganden har tappat målet skall kommissionens yrkande bifallas.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

följande dom:

- 1) Överklagandet ogillas.
- 2) Mo och Domsjö AB skall ersätta rättegångskostnaderna.

La Pergola

Wathelet

Edward

Jann

Sevón

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 16 november 2000.

R. Grass

A. La Pergola

Justitiesekreterare

Ordförande på femte avdelningen